

א) לקמן ל: גיטין מט.,
ב) לקמן ט. י: יד: [ערכין
ס.א. א נשמות כאל,
ד) כ"א: מטע,

תורה אור השלם

1. כי יבצר איש שדה או כרם ושלח את בעדיו ובער בשדה אחר מיטב שדרו ומיטב כרמו ישלם: שמות כב ד
2. בעל הבור ישלם כסף לשיב לבקעלו ודמות זיהיה לו: שמות כא לד

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אי כי ועד מתלה הינו כי י"ג ומנ"ס מפרש מתלה דמתיא ממש וכן פורמא טובא ממש:

מוסף רש"י

איכא למיפרך. כלומר אפילו סבירא ליה הכי לא ילפינן הקדש מניה, דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט דיעא הוא דלשקול בעדיה, שכן יפה כוחו בנדוק. שם יפה הכתוב כמו בנדוקן שכתבו מיטב בנדוקן (ג'טו) משלם נזק שלם. ודריש רעהו הכי, רעהו הוא המשלם מי נזק, אבל להקדש נזק שלם, ולגבי הזק הקדש דריש הכי, לרעהו הוא דמתיב אבל הקדש שהזיק פטור (שם). אי הכי, דריש כריש אוקמת ליה, מאי דוחקן דאוקמת פלוגתא דרישא צומת דניק ומיק, דלמא לגבות מן העדות דקאמר ר"ע נמי מעידיה דניק קאמר, דהיא זיבורית דמזיק כ"י ישמעאל, ואמיהא לא פליג עליה אלא בק"ו להקדש, ד"י ישמעאל לא סבירא ליה דריש בן נזקא (שם). אב כן. דלא פליג עליה דרישא, מאי לא בא הכתוב, דקאמר, דמשמע לא בא לך אלא לך (שם). ועוד. אי ר"ע קולא קאמר לגבי מזיק כתיב ישמעאל, מאי קל ודומר להקדש. דקאמר, הואיל וקולא היא היכי תני למימר וק"ו דמקלנין נמי גבי הקדש (שם). תניא בהדיא, דל"י עקיבא דמזיק שיימין (שם).

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

ובעל חוב דינו צנינונית. במס' גיטין צפרק המזקין (ד' מה:): וכי תימא קסבר ר"ע כו'. אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לז"ח שכן יפה כמו בנדוקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העדיה: האמר בהקדש שהורע כמו בנדוקין. דלא שקיל נזק מניד: דהניא ר"ש בן מנסיא כו'.

כריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]: משלם נזק שלם. וקדריש ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם וקאמר ר"ע דשקל הקדש שיעור דמי שורו מעידיה קרקעות של מזיק: דלמא ד"ע דניזוק שיימין. ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל ר"ע לפלוגי עליה: א"כ מאי לא נא ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק ועידיה דקאמר ר"ע עידיה דניזק קאמר ולא חמי לאפלוגי עליה אלא בהקדש: ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן פליגי. דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנדוקי הקדש פטור ליה ואמאי ר"ע לפלוגי עליה: א"כ מאי לא נא הכתוב. דמשמע דצקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט נמי פליגי: ועוד מאי ק"ו להקדש. הואיל ומן העידיה דקאמר ר"י עקיבא דניזוק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מניזורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי ולר"ע יפה כמו דהקדש בנדוקין דאמר דאפילו הוי מזיק תם שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעהו: ועוד. תניא בהדיא דמן העידיה דקאמר ר"ע אמזיק קאי: ישיב. כסף ישיב לבעלו דהוה ליה למיכתב בעל הצור ישלם כסף לבעלו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות: מדעתו. אי משלם ליה מזיק עליו מדעתו דלא אטרחיה לנזק עליו צ"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף: ודיקא נמי. דגבי מיטב כתיב

ברגל ולא באלס המזיק אלא בצומר הכי עלי מנה וכן משמע במתני' דתנא (לקמן דף ט.) נכסיש שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי ואפילו אמזיק דאדם לנזק דאמר מצעה זה אדם והא דאמר שמואל בהשאל (ב"מ ד' טז:) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר נזקין דפטיירי בהקדש גמירי מקרן ומאלס ומזור לפטר צו פסולי המוקדשים וכ"ש הקדש וא"ת היכי ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הגאה להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק צדיים ממזיק ע"י שילוח בעירה וא"ת רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוכי יאכל נפקא כדאי במסכת מעילה (דף טז.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מיילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולא דוקא מידי דאכילה כדאימא תוס' וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מי יאכל פרט למזיק אלא למטע חומש לחודיה ואת"ג דכי יאכל בתרומה כתיב וסם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרתא דהוי כגזול חצירו ומזיקו ומיהו למ"ד (לקמן טו.) דאיכא כופר ברגל לא אחיא מכל הני דמה לקרן ואלס וצור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפוין דאיית ליה (סס) כופר שלם צתם ניחא:

ורבי עקיבא סבר דה בר' שמעון. תימה לעיל (דף טז.) כי מוקי לה עדים זוממין כר"ע ליקשי אי ר"ע ליתני תרי גוויי שור שור דאזיק שור דהדיוט ושור דאזיק שור דהקדש וי"ל דבהקדש לא קמירי אף קשה כי נמי סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כמו בנדוקי אדם ולמאי דפי' דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעהו חמי שפיר אף קשה ולפרוך שכן יפה כמו בנדוקי צור: ועוד מאי ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידיה דא"ר עקיבא אמזיק קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק

מניזורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוא וקשה לפי' דאין זה גריעותא אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו ג"ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיתב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין חייבא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בך אי לאו משום דפטור ליה לגמרי: ישיב רבבות שוה כסף. בפ"ק דקדושין (דף טז. טז.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שום] לריכותא (ע"ש דף ג. בתוספות ד"ה בצריותה): ישרם מדעתו משמע. וא"ת דצפרק הורוע (חולין ד' קל:) ושם ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר' אליעזר ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא דין חייב ועוד אמר ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואת לפרש התם כן: ב"י שהיו א"ו בתים ב'. לא מיירי צתמים שדר

בהם דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו: אי דאייקור ארעתא אפילו פורתא נמי א"י א"ספו י"ה. אף על גב שאינו מואל ליתן עליהם מאתים זוז לא יטול כלל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אזוזי אבל אם לא פשע אפילו יותר ממאתים זוז יכול לטול קודם שימכור צפחות משויין ורב אלפס מפרש בעשיר ועד מחלה היינו [א] עד שימאל שיקנה אותם לכל הפחות צחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילמא דזיל ארעתא דכ"ע וידידיה נמי זל בהדידיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה פירוש אפילו החולו כל כך שאפילו המחלה לא יתנו לו לא ליספו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושוות מאתים זוז אף לפי הזול אלא דאייקור כ"ע אפילו טובא נמי ליספו ליה פי' אפילו מואל שימנו

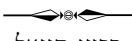
נא א מ"י פ"ט מהל' מלה ולזה הלכה א סגם עשין ד' טו"ע ח"מ ס"י קב סעף א: נב ב מ"י פ"א מהל' מקי ממון הלכה ב ופ"ח הלכה י סגם עשין ס טור ש"ע ח"מ ס"י שפט סעף ב וס"י מט סעף א: נג ג מ"י פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה טו טו"ש"ע יו"ד ס"י רג סעף ג:

רבינו חננאל

ר' עקיבא אומר לא בא הכתי' אלא לגבות לנזיקין מן העידיה וקל וחומר להקדש. דסבר ליה כו' שטעו בן מנסיא. דמי ליה אביי לרבא, לר' עקיבא דקתני מיטב שדהו שלמזיק, והתניא כסף ישיב לבעלו לרבות שוה כסף. פי' ישיב כל מה שמשלם המזיק השהב היא, דבדרידה תלה רחמי' דכתי' ישיב. ופרקי אם בא המזיק ישלם מעצמו, כל מה שירצה משלם. ואם רוחה מלשלם ובי' גרובין ומוציאין ממנו, אין גרובין אלא מיטב, ודייק רב עולא מכתבי' ישלם ש"מ על כרחו. ואקשו עליה מי כתיב ישלם, אורבה ישלם מדעתו משמע. פי' מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, אם החולו נכסיו משום דדחיק לובוני מאכילין אותו מעשר עני עד שיעור חצי נכסיו שביקש למכור שאין דרך לוול יתר מיכן.

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

- א) [גיטין מה: א] ט [סס],
- ב) [מכות ק: א],
- ג) [מכילתא, סו] (אחר לע"ה).

רבינו הגנאל

אם החולו עד חצי דמיון מה ששנה בניסן ק' זווי לא משכת בה בתשרי ג' זווי מאכילין אותו מעשר עני ולא שבקינן ליה לזבני בהכי. האי נמי לגבי נזיקין אם בא לגבות ממון בתשרי דדילא ארעא ואמי ליה הנזיק דיני בעידית הב לי בינונית כמו ששה עכשיו. ואמי ליה המזיק אי שקלה מיטב יכילנא לדחוקה דהא דין בעידית. ואמי ליה בעידית בניסן דקרינא בהי ישיב לרבות שיה כסף כי האי גונא מה ששה בניסן. ודחי' לה, כלומ' אם כן הירעתהו כחו (שלמזיקין) [שלמזיקין].

א"ל אי איכא לרמיה להא דהניא הרי שהיו לו בתים שדות ורכוסים ואינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מצוה. והוי בה רבה, ופירשה כגון דביומי ניסן יקרא ארעא כר. ולבעל חוב מדמינן ליה, בעל חוב דינו בביונית. ואמי ליה הב לי דבורית כדשרי השתא בתשרי כר. ודחי' לה אם כן נעלת דלת בפני לזין כר, ופשוטה היא. והדרגן לשמעתי, מכל מקום קשיא. ופרקי' ישיב מטלטלי ניהו וכל מטלטלין מיטב קרינא בהי, דאי לא מוזבין בהאי אתרא מודבני באתרא אחרנא, לבר מקרקע דליתן ליה ממיטב כי הכי דליקפין עליה זבונא. בעא מינה רב שמואל בר אבא מרבא בשלו הן שמין או בשלעלמי הן שמין. פי' כגון שהיו בינונית שלו כעידית דעלמי, אי אמרת בשלעלמי הן שמין דיני בביונית. ופשיט לה בשלו הן שמין. ואותיב ליה מיהא דהניא נזקין בעידית ובעל חוב בביונית וכתובת אשה ביבורית. הוי לו בינונית חיבורית נזקין ובעל חוב בביונית וכתובת אשה ביבורית.

אפילו פורסא נמי לא ליספו ליה. שהרי שוות קרקעותיו מאתים זוז: דביומי ניסן יקרי ארעסא. הקין חורען בתשרי ובמרחשון וביומי תשרי זילי שאין סיפק לזרען באותה שנה: וצין כדפססא. בתשרי משום דליטריך לזווי הלכך עני לא הוי דיטול שיה אלף דינר

הואיל וביומי ניסן שוות קרקעותיו מאתים ועשיר לא הוי הואיל ולכולי עלמא נמי לא הוי שזין השתא מאתים הלכך משלימין לו עד מאתים והיינו מחלצה דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא: והנא נמי גבי נזקין. נמי בהכי מיתרלו קרתי כגון דביומי ניסן יקרא ארעסא וביומי תשרי זול והזיק בתשרי שיה מנה וצא לגבות מנה מקרקעות המזיק ודינו צעדיית כדכתיב [שמות כג] מיטב: [א] [שקולן]. כי זול דהשתא: ואי א"ל נזק הב לי מביונית כדשתא טפי פורתא ממאי דצעית למיטב לי צעדיית לא מני למכפיהי אלף א"ל מוזק אי שקלת צעדיית כי דינך שקול כי השתא וזיל לא שקול מביונית כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב [שם כ] לרבות סובין דאי צעי למשקל נזק סובין כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה צינונית של מוזק וניחא ליה כה שקיל לה כיוקרא דלקמיה דהא שיה כסף הוא צניסן. ולהכי ליטריך לאציי לאוקמא בהכי כדלמין דסופה לייקר צניסן משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אתא פשיטא דאי צעי נזק למשקל סובין שקיל צע"כ של מוזק שאפילו צעדיית יפה כמו כל שכן בצינונית אלף להכי אתא קרא למימר דישיב לו שיה כסף כיוקרא דלקמיה: [א] ליטנא אחרניא מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. לאו אעני קאי אלף אכל אדם שזריך מעות למונות והיו לו צמים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור אפילו צחצי מאכילין אותו מעשר עני עד שתייקרו קרקעותיו שיוכל למכרן צחצי דמיהן: אפילו טובא נמי. אפילו מני לזבנינהו טובא יותר מחצי דמיהן ליספו ליה עד שיוכל למכור צשויהן דהא מכה דכולי עלמא הוא ולא פשע מידי: אפילו פורסא נמי. אפילו אין יכול למוכרן אלף פורתא לא ליספו ליה דפושע הוא: עד פלגא אורחיה למיזל טפי לא. הלכך אם יכול למכור צחצי דמיהן אין מאכילין אותו מעשר

שיתנו טפי ממחצה מ"מ ליספו ליה עד שימלא למוכרן צשוין דמה שאין מוצא למוכרן צשוין לפי שרואין אותו שהוא דחוק ואית דגרס אי דזולי כר' אפילו טובא נמי לא ליספו ליה פי' אפילו החולו הרצה לא ליספו ליה כיון דשוות מאתים זוז חול נמי דכ"ע ואי דלייקור אפילו פורתא ליספו ליה פירוש אפילו החולו פורתא:

דביומי ניסן יקרי ארעסא. וא"ת המינה שדות כדפי' הקונטרס לפי שיחרוש בקין וזרע צמחשון אלף צמים מאי חילוק יש צהן צין ניסן לתשרי וי"ל שרגילין שייקרו צומן שרגילין לשכור הצמים ולאחר ששכרו זילו:

לבעל חוב מדמינן איה. ולא שייך למפך א"כ הורעת כמו שלא יפה הכתוב כח בעל חוב אלף ארצה הורע כמו דמדלוריימא דינו צינונית: **הב** אי חיבורית טפי פורתא. לא גרסינן או עדיית צזיר פורתא דחס כן מאי קפריך א"כ נעלת דלת צפני לזין הלל אין דינו כלל צעדיית דקיימא לן דינו צינונית: **לכתובת אשה מדמינן איה.** ה"ה דהיה מני לאוקמי צבעל חוב דקאי ציה ודקאמר הב לי עדיית צזיר פורתא אלף לצי שהתחיל והעמיד צנוקין ואח"כ צצ"ח ניחא ליה למנקט צתרייהו כתובת אשה: **אליבא דר' ישמעאל** א"א תיבעי לך דאמר בדניזק שיימינן. כיון דליף מג"ש דשדה שדה מוציער צשדה אחר דהוי דניזק אכל לר"ע אפשי דהא דקאמר דהאין דקמשלם לא אתא אלף למעוטי דניזק: ה"ג

והא מיטב שדהו כתיב אלף כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב הפרשוה כל מילי מיטב הוא דאי לא מודבן הכא מודבן במתא אחריתי לבר מארעא דליתוב ליה ממיטב כי היכי דלקפוץ עליה זבונא: בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא מרבי אבא כשהן שמין: [א] בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך דאמר בדניזק שיימינן כי תבעי לך אליבא דרבי עקיבא דאמר בדמזיק שיימינן מאי מיטב שדהו אמר רחמנא למעוטי דניזק או דלמא למעוטי דעלמא נמי אמר ליה רחמנא אמר מיטב שדהו ואת אמרת בשל עולם הן שמין איתיביה: אין לו אלף עדיית כולם גובין מן העידית בינונית כולם גובין בינונית זיבורית כולם גובין לו עדיית ובינונית חיבורית נזקין בעידית ובעל חוב בביונית וכתובת אשה ביבורית: עדיית ובינונית נזקין בעידית ב"ה וכתובת אשה בביונית בינונית חיבורית נזקין ובעל חוב בביונית וכתובת אשה ביבורית עדיית

עני דזה דרכו ואם החולו טפי מאכילין ולא יפקיד. ותפוס לשון ראשון: ואם אמרת מביונית וחיבורים לא שקיל. כי השתא: אי איכא לדמויי. להא דרצה: לבעל חוב מדמינן לה דבעל חוב דינו צינונית. צפרק הניזקין צמסכת גיטין (דף מה:). והשתא אם צה בעל חוב לגבות מן הלוח בתשרי וא"ל ללוח הב לי זיבורית טפי פורתא כי היכי דליהוי שיה מלוח דלית לי גבך כולא דהשתא מני אמר ליה אי שקלת כר' ואי לא שקלת צינונית שקול כיוקרא דלקמיה: **לכסופה אשה מדמינן לה.** וכגון שנתן לה גט בתשרי וזילו ארעמיה והיתה כתובתה מאתים ודינה למיגבי מוזבנות כדמסקין התם צפרק הניזקין [מט:]: **מגל מקוס קשיא.** מיטב ושיב דמרצי סובין: **כל דיהיב ליה ממיעט יהיב ליה.** וכי פרע ליה סובין יתן לו מסובין מעולין שלו: והא מיטב שדהו כפיב. ואי כדקאמרת לכסופה מיטב סממא: **כל מיני.** דמטלטלין שיוכל להוליכן ממקום זה למקום אחר הוי מיטב: דאי לא מיוזבן הכא. כולי האי: **מיוזבן צמסא אחרים.** ולהכי לא כתיב מיטב אלף לגבי שדות והכי מתרלי קרתי צשדות יתן מיטב וצמטלטלים אפי' סובין: **כשהן שמין.** האי עדיית חיבורית: **צשלו הן שמין.** וההוא דהוי עדיית לדדיה דמזיק יהיב ליה ואי אית ליה עדיית חיבורית ושויה זיבורית דדיה כעדיית דעלמא אפילו הכי לא יהיב ליה מוזק לניזק אלף מעדיית דדיה דבתר ארעמא דדיה אזלינן: או צשל עולם הן שמין. ויהיב ליה מוזבנות שהרי לכל העולם הוא עדיית: **דאמר בדניזק שיימינן.** וכיון דשויה הן זיבורית כעדיית דניזק יהיב ליה מוזבנות: **למעוטי דניזק.** דהן זיבורית דניזק הוא מיטב דניזק הואיל ולא הוי מיטב לעלמא לא יהיב ליה מינה אכל אי לעלמא הויא מיטב יהיב ליה מינה אע"ג דלית ליה עדיית: או דלמא למעוטי נמי דעלמא. שדהו דוקא והיהא דלגביה הויא עדיית יהיב ליה: א"ל מיטב שדהו אמר רחמנא. דלזלינן בתר ארעמא דדיה ויהיב ליה מעדיית ארעמיה ולא שיימינן צשל עולם: אין לו אלף עידים. צמי שהיו עליו בעל חוב וכתובת אשה ונזקין: **וכסופה אשה צינונית.** צמסכת גיטין צפרק הניזקין (דף מט:). תני טעמא דיותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא:

עדיית